

نگرشی به روحیه ایثارگری و انتظار از ایثارگران [۱]

امیدعلی باپیری*

خلیل کمربگی*

چکیده

پژوهش حاضر در پی سنجش نگرش مردم استان ایلام در مورد حفظ و تقویت روحیه ایثارگری است، و به این سؤال پاسخ می‌دهد که مردم استان ایلام چه انتظاری از ایثارگران دارند؟ این تحقیق با روش پیمایشی و استفاده از فن پرسشنامه به جمع آوری داده‌های مورد نیاز اقدام نمود. تعداد نمونه‌ی مورد بررسی ۴۰۰ نفر بودند. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که اغلب پاسخگویان (۶۸/۸ درصد)، نگرشی در حد خوب و بسیارخوب به روحیه ایثارگری داشتند و نگرش ۱۱/۸ درصد، به این روحیه منفی بود. پاسخگویان ضمن ستایش از عملکرد ایثارگران در دوران دفاع مقدس، از آنان انتظار داشتند همچنان این روحیه را حفظ کنند و رابطه‌ی خود را با مردم و نگرش‌های آنها قطع نکنند. هم‌چنین، انتظار داشتند که مشکلات اقتصادی و اجتماعی، ایثارگران و خانواده‌های آنان را از پاسداشت ارزش ایثار دور نسازد. البته، پاسخگویان شناخت کم جامعه از مفهوم و شاخص‌های ایثار و روحیه ایثارگری و عملکرد ضعیف نهادهای نخستین و ثانویه را از مهم‌ترین موانع ترویج روحیه ایثارگران در جامعه دانسته‌اند.

واژگان کلیدی: ارزش، ایثار، روحیه ایثارگری، دفاع مقدس، انتظار.

بیان مسأله

ارزش "ایثار" و داشتن "روحیهی ایثارگری" از برجسته‌ترین ارزش‌های بشری به شمار می‌آید که از دیرباز مورد توجه ملل و ادیان مختلف قرار گرفته است. "ایثار" نماد و نمود دیگرخواهی انسان است و روح ممنوع دوستی او را به نمایش می‌گذارد؛ و گاه تا آن‌جا پیش می‌رود که فردی یا جمع کثیری جان خود را در راه دیگری و دیگران از دست می‌دهند تا ایثار و از خود گذشتگی را در عمل تفسیر کنند. از این رو، چنین افرادی در نگاه ملت‌ها و مردمان هر جامعه‌ای به سمبل‌های فراموش ناشدنی تبدیل می‌گردند (محمدی، ۱۳۸۵: ۳).

ایثار، گاه در قالب هزینه کردن مادی، زمانی هزینه نمودن منزلت اجتماعی و گاهی نیز با فداکردن جان معنا می‌یابد. فرد ایثارگر آزادانه و آگاهانه از خویش می‌گذرد و منافع غیر را بر منافع خود ترجیح می‌دهد. «ایثار یک هیجان زودگذر و بروز آنی یک احساس نیست، بلکه استکمال شعوری است که در یک انتخاب تجلی می‌یابد» (مرادی، ۱۳۸۹). کنش او در زمین صورت می‌پذیرد؛ اما نگاه کنشگر به آسمان است.

این ارزش و روحیهی وابسته به آن، به جامعه‌ی ایرانی و دین اسلام اختصاص ندارد؛ زیرا روحیهی ایثارگری در همه‌ی جوامع و فرهنگ‌ها ستوده می‌شود. آنچه روحیهی ایثارگری جامعه‌ی ما را از برخی جوامع و ادیان متمایز می‌سازد، رنگ خدایی داشتن آن است که سبب شده ایثار توأم با اخلاص، ارزش محسوب شود. هدف، محتوا و ماهیت ایثار، آن را به یک ارزش تبدیل کرده است.

امروزه، با غلبه‌ی نگاه فایده‌گرایانه و ابزاری به ارزش‌هایی چون ایثار، افراد در جوامعی چون ایران با بافت فرهنگی و اجتماعی خاص، با این ابهام مواجه شده‌اند که آیا ارزشی چون ایثار همچنان در کانون توجه مردم قرار دارد؟ اصولاً جایگاه ارزش ایثار (با توجه به تغییرات کنونی)، در نگاه مردم چگونه است؟ و چه نگرشی درباره‌ی ایثار در عصر کنونی وجود دارد؟ از این‌رو، این پژوهش می‌خواهد به این سؤال اساسی پاسخ دهد که مردم استان ایلام در مورد روحیهی ایثارگری در جامعه چه نظراتی دارند؟ چه راه‌کارهایی را در راستای تقویت این روحیه پیشنهاد می‌کنند؟ و چه انتظاری از ایثارگران دارند؟

اهداف تحقیق

هدف اصلی این پژوهش آن است که نظر مردم در مورد روحیهی ایثارگری و شیوه‌های حفظ و تقویت آن سنجیده و انتظار مردم استان ایلام از ایثارگران شناخته شود. این پژوهش نیز در پی اهداف جزئی‌تری به قرار زیر است:

۱. تعیین میزان نگرش پاسخگویان نسبت به روحیهی ایثارگری؛

۲. مطالعه‌ی نگرش مردم استان ایلام نسبت به روحیه‌ی ایثارگری بر حسب متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، جنس، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد، محل سکونت، وضعیت تأهل و عضویت در خانواده‌های شهدا، جانبازان و آزادگان دوران دفاع مقدس؛

۳. شناخت راه‌های حفظ و تقویت روحیه‌ی ایثارگری در جامعه؛

۴. شناخت انتظار مردم شهر ایلام از جانبازان و آزادگان دوران دفاع مقدس؛

۵. ارایه‌ی پیشنهاد در راستای حفظ و تقویت روحیه‌ی ایثارگری.

تعریف لغوی ایثار

ایثار از جمله واژگانی است که در فرهنگ‌های مختلف آمده است. در فرهنگ واژگان فارسی و عربی، تشابه معنایی، و در فرهنگ لغات انگلیسی معنایی نزدیک به برخی از شاخص‌های ایثار دارد و بیشتر به مفهوم ایثار نفس است.

«دهخدا» معتقد است ایثار؛ یعنی منفعت دیگران را بر خود مقدم داشتن. این مرحله، کمال درجه‌ی سخاوت است. او این واژه را به معنای عطا کردن و برگزیدن نیز معنا کرده است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۳۶۸). ایثار در فرهنگ فارسی معین نیز به معنای دیگران را بر خود برگزیدن آمده است (معین، ۱۳۷۱: ۴۱۲). در فرهنگ «المنجد» واژه‌ی ایثار به معنای دیگران را بر خود مقدم داشتن آمده است (معلوف، ۱۳۷۳: ۱۰). واژه‌ی ایثار در زبان عربی از باب افعال و از ماده‌ی آثر یؤثر و به معنای برگزیدن و اختیار کردن می‌باشد (قرشی، ۱۳۵۲). در فرهنگ واژگان زبان انگلیسی، واژه‌ی ایثار^۱ بیشتر به معنای ایثار نفس آمده است. در فرهنگ آکسفورد به معنای دست برداشتن از چیزی (حتی اگر دوست دارید آن را داشته باشید) ترجمه شده است (Oxford, 2005: 3). به طور کلی می‌توان عنوان کرد که واژه‌ی "ایثار" در زبان فارسی و عربی با عناوین ترجیح منافع جمعی بر منفعت فردی و شخصی، دیگران را بر خویش مقدم داشتن، بخشیدن آن چه که خود بدان نیاز داری، بیان شده است و در فرهنگ واژگان انگلیسی نیز با چشم‌پوشی از خواسته‌های خود، دست برداشتن از آن چه خود دوست داری، و حداقل خواستن ذکر شده است.

تعریف اصطلاحی ایثار

ایثار در دایره‌المعارف‌ها و فرهنگ‌های مختلف تعاریف متفاوتی دارد. براین اساس، آنچه را که در فرهنگ‌های زبان انگلیسی تحت عنوان ایثار آمده، با فرهنگ‌های فارسی تفاوت معنایی دارد و آنچه را که یک عارف "ایثار" می‌داند با تلقی یک سیاستمدار از "ایثار" فرق می‌کند. جوامع مختلف با ایدئولوژی‌های متفاوت نیز تلقی خاصی از ایثار دارند. نویسنده‌ی کتاب جامع السعادت معتقد است: ایثار برترین درجات جود و سخاء است و عبارت است از: جود و بخشش مال با وجود نیاز و احتیاج به آن (نراقی، ۱۳۸۴: ۱۶۳). در دایره‌المعارف قرآن، "ایثار" به معنای

^۱ - at negation

مقدم داشتن دیگران، در کسب سود و منفعتی یا پرهیز از ضرر و زیانی و در نهایت به معنای برادری و دوستی بین دونفر آمده است (۱۳۸۲: ۱۶۷). در علوم سیاسی نیز ایثار به معنای گذشت از جان، مال، خویشاوند، امنیت شخصی، آسودگی مقام به خاطر عدالت، حق و حقیقت و منافع جامعه آمده است (آقابخشی / افشاری راد، ۱۳۷۵: ۱۲). «علی شریعتی» هم ایثار را با زبانی شاعرانه چنین توصیف کرده است: خود را ذره ذره، اندک اندک به دیگران ایثار کردن، به امت فدا کردن که ذره ذره، اندک اندک به خود می‌رسی، خود را کشف می‌کنی، به آن خود راستین پی می‌بری (رضایی، ۱۳۷۸: ۱۱۸). «مرتضی مطهری» ایثار را یک اصل قرآنی می‌داند که یکی از باشکوه‌ترین مظاهر انسانیت است (مطهری، ۱۳۸۵). سایت بین‌المللی جامعه‌شناسی ایثار را انکار کردن یا نپذیرفتن چیزی مانند انکار نفس و خواش خود می‌داند (Isa-sociology, 2012). در بسیاری دیگر از فرهنگ لغات و واژه‌نامه‌های آنلاین انگلیسی، با عنوان ترک نفس و به اصطلاح خواش‌های درونی آمده است.

بنابراین، ایثار به معنای منفعت دیگران را بر منفعت خود ترجیح دادن، و گذشتن از خود است که در فرهنگ اسلامی این گذشت و دست برداشتن از خود، باید رنگ الهی و به قصد و نیت خدایی صورت گیرد.

تحقیقات پیشین

در زمینه‌ی ایثار و روحیه‌ی ایثارگری پژوهش‌های مختلفی از سوی پژوهشگران انجام گرفته، و نتایج قابل توجهی نیز به دست آمده است.

پژوهش محمدی (۱۳۸۶) که با عنوان بررسی نگرش خانواده‌های شهدا و ایثارگر نسبت به ارزش‌های ایثارگری در استان کردستان انجام گرفته، نشان می‌دهد پاسخگویان خانواده‌های شاهد و ایثارگر در سطح نسبتاً بالایی با ارزش‌های ایثارگری آشنا هستند، و نسبت به آن نگرش مثبتی دارند.

پژوهش فولادچنگ (۱۳۸۷) در پژوهش خود به بررسی تاثیر انگیزه‌های اعمال عبادی و عبادت بر روحیه‌ی ایثارگری نوجوانان شاهد و غیرشاهد شهر شیراز پرداخته، و معتقد بوده که انجام اعمال عبادی (نماز)، مهم‌ترین عامل پیش‌بینی‌کننده‌ی تمایل به ایثارگری است؛ اما نمره‌ی کل انگیزه‌های اعمال عبادی نمی‌تواند پیش‌بینی‌کننده‌ی معناداری از رفتار ایثارگرانه باشد. از بین انگیزه‌های اعمال عبادی، فقط عبادت به قصد پرستش است که به طور معناداری تمایل به ایثارگری را پیش‌بینی می‌نماید.

حیدری (۱۳۸۲) در پژوهش خود به بررسی و شناسایی موانع رشد و توسعه‌ی ارزش‌های منبعث از فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه پرداخته و به نتیجه رسیده که توسعه‌ی عدالت در جامعه، توسعه‌ی رفاه و کاهش مشکلات اقتصادی مردم، بهبود رابطه‌ی مسئولان، اعتماد مردم، افزایش کارآمدی دولت اسلامی در اداره‌ی امور کشور، پذیرش صادقانه‌ی نسل جوان و تأمین فرصت‌های مورد نیاز آنان برای رشد در جامعه، پاسخ به شبهات نسل جوان،

افزایش کارآمدی نظام آموزش و پرورش در تربیت نسل جوان و ... را مهم‌ترین راه‌کارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت دانسته‌اند.

په‌جنت‌بوداگی و سرسخت‌جنتی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان درآمدی بر آسیب‌شناسی فرهنگ ایثار و شهادت آورده‌اند که فرهنگ ایثار و شهادت را در مقام نشر نباید از آن قشر خاصی دانست؛ بلکه تا آن‌جا که ممکن است مخاطبان آن باید عموم مردم باشند. هرچند ایثارگران به صورت عملیاتی قشر منحصر و محدودی هستند؛ اما فرهنگ ایثارگری مخاطب عام دارد. البته پژوهش‌های ذکر شده با پژوهش حاضر در موضوع، دارای تشابهاتی هستند؛ ولی هیچ‌کدام از آن‌ها هم به لحاظ عنوان، هم محتوا و ابزار، کاملاً مشابه پژوهش حاضر نیستند. از این‌رو، تحقیق حاضر از لحاظ یافته‌ها کاملاً با تحقیقات فوق‌الذکر متفاوت است. در پژوهش حاضر، محقق ابتدا خود شاخص‌های روحیه‌ی ایثارگری را تعیین کرده؛ آنگاه با اعتبارسنجی آن‌ها، به شاخص‌های اصلی این روحیه دست یافته که از این حیث پژوهشی نو و برای نخستین بار به شیوه‌ای علمی، شاخص‌های ایثار تعیین شده؛ و هم‌چنین، انتظار جامعه را از ایثارگران مطرح نموده است.

روش‌شناسی

در این مطالعه روش پژوهش، اسنادی و پیمایشی^۲ است. در روش اسنادی، محقق با مطالعه‌ی متون مختلف و اسناد انتشار یافته در مورد ایثارگری در طول تاریخ و به‌ویژه دوران جنگ هشت‌ساله، و پیشینه‌ی ایثار در اسلام و علوم مختلف، اقدام به تنظیم شاخص‌های خاصی برای ایثار نموده است. محقق از تکنیک پرسش‌نامه همراه با مصاحبه استفاده کرده و از این طریق به سنجش نظر پاسخگویان پرداخته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل تمامی ساکنان استان ایلام است که بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ تعداد کل آنان برابر با ۴۰۷ هزار و ۶۹ نفر بوده است. شیوه‌ی نمونه‌گیری در این پژوهش چند مرحله‌ای بود. برای تعیین حجم نمونه، از طریق فرمول کوکران و به روش زیر عمل شد. با فرض:

$$t=1/96 \quad N=130000 \quad d=0/05 \quad q=0/5 \quad p=0/5$$
$$n = \frac{Nt^2 pq}{Nd^2 + t^2 pq} = \frac{(407069)(3/84)(0/25)}{(407069)(0/0025) + (3/84)(0/25)} = \frac{390786}{1018 + 0/96} = \frac{390786}{1018/96} = 384$$

پس از تعیین ۳۸۴ نفر به عنوان حجم نمونه‌ی آماری، جهت بالا بردن اعتبار، رفع اشتباهات و افزایش دقت احتمالی، نمونه به ۴۰۰ نفر افزایش یافت.

گردآوری داده‌های پژوهش نیز از طریق پرسشنامه‌ی محقق ساخته انجام گرفت. برای طراحی پرسشنامه، ابتدا متونی که پیرامون مفهوم ایثار انتشار یافته‌اند، مطالعه شد. آنگاه با توجه به معانی ایثار در قرآن و حدیث، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و هم‌چنین، تعریف سازمانی ایثار و ایثارگر به طرح شاخص‌های مفهوم ایثار پرداخت، تا

² - Survey

این‌گونه، اعتبار سازه‌ای پرسشنامه انجام گیرد. در مرحله‌ی بعد، محقق با رجوع و مصاحبه با داوران (از میان فرماندهان جنگ، استادان حوزه و دانشگاه، هم‌چنین، مسئولانی در بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس، کنگره‌ی شهدا و...) شاخص‌های تعیین شده را اصلاح کرد. در پایان، شاخص‌ها در اختیار تعداد ۳۰ نفر از داوران (متشکل از استادان حوزه و دانشگاه، فرماندهان جنگ در تیپ یازده حضرت امیر(ع)، مرزبانی نیروی انتظامی و هم‌چنین، مسئولانی از سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران، بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس و کنگره‌ی شهدا، و چند نفر از پیشکسوتان جبهه‌ها) قرار گرفت تا اعتبار صوری پرسشنامه تأیید گردد. نتایج قضاوت داوران با استفاده از نرم‌افزار SPSS مشخص شد. سپس، تعداد ده شاخصی را که از نمره‌ی میانگین بالاتری برخوردار بودند، به عنوان شاخص‌های اصلی مفهوم روحیه‌ی ایثارگری تعیین شدند؛ و با توجه به شاخص‌های تعیین شده و سؤالات پژوهش، پرسشنامه‌ی اصلی طرح گردید. جدول شماره (۱) نتایج قضاوت داوران در مورد شاخص‌های روحیه‌ی ایثارگری و جدول شماره (۲) شاخص‌های برتر روحیه‌ی ایثارگری به همراه رتبه و میانگین آن‌ها را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱)

رتبه	میانگین	شاخص	ردیف
۸	۴/۶۷	ترجیح دادن منافع جمعی بر منافع شخصی و حزبی (دگرخواهی)	۱
۴	۴/۷۸	تلاش برای کسب رضای خداوند (خداجویی)	۲
۶	۴/۶۹	شجاعت، دلیری و خطرپذیری	۳
۳	۴/۸۳	ظلم ستیزی و دفاع از مظلوم	۴
۱۸	۳/۳۸	تلاش مضاعف برای ساختن ایران	۵
۱	۵/۱۷	نهراسیدن از مرگ و استقبال از شهادت (شهادت طلبی)	۶
۱۰	۴/۴۷	عمل به تکلیف بدون ملاحظه کاری و نتیجه گرایی مطلق	۷
۱۲	۴/۳۳	پایداری و استقامت در برابر مشکلات، نامالیمات و سختی ها	۸
۲	۴/۸۴	از خودگذشتگی و انجام رفتار داوطلبانه در راستای مصالح جامعه	۹
۱۱	۴/۴۳	صداقت و حسن نیت	۱۰
۱۶	۳/۷۳	اعتقاد به اصل ولایت فقیه (ولایت پذیری)	۱۱
۷	۴/۷۰	عدالت خواهی و مقابله با تبعیض	۱۲
۱۷	۳/۵۲	مشارکت در عرصه های مختلف ملی و مذهبی	۱۳
۱۵	۳/۷۹	پای بندی به انجام مناسک دینی و مذهبی	۱۴
۱۴	۴/۱۷	حفظ و نشر نمادها و ارزش های انقلاب و دفاع مقدس	۱۵
۵	۴/۷۷	اعتقاد به حق آزادی و آزادگی انسانها (آزادی خواهی)	۱۶
۱۳	۴/۲۵	دوری از دنیا طلبی و ساده زیستی	۱۷
۹	۴/۶۶	آمادگی جهت دفاع از استقلال کشور و تمامیت ارضی آن	۱۸
۱۹	۳/۰۷	بصیرت سیاسی و دشمن شناسی	۱۹
۲۰	۲/۹۷	اعتماد به عملکرد نظام سیاسی و ارکان اصلی آن	۲۰

جدول شماره (۲): شاخص‌های برتر روحیه‌ی ایثارگری به همراه رتبه و میانگین آن‌ها

رتبه	میانگین	شاخص
۱	۵/۱۷	نهراسیدن از مرگ و استقبال از شهادت (شهادت‌طلبی)
۲	۴/۸۴	از خودگذشتگی و انجام رفتار داوطلبانه در راستای مصالح جامعه
۳	۴/۸۳	ظلم ستیزی و دفاع از مظلوم
۴	۴/۷۸	تلاش برای کسب رضای خداوند (خداجویی)
۵	۴/۷۷	اعتقاد به حق آزادی و آزادی انسان‌ها (آزادی‌خواهی)
۶	۴/۶۹	شجاعت، دلیری و خطرپذیری
۷	۴/۷۰	عدالت‌خواهی و مقابله با تبعیض
۸	۴/۶۷	ترجیح دادن نفع جمعی بر منافع شخصی و حزبی (دگرخواهی)
۹	۴/۶۶	آمادگی جهت دفاع از استقلال کشور و تمامیت ارضی آن
۱۰	۴/۴۷	عمل به تکلیف بدون ملاحظه‌کاری و نتیجه‌گرایی مطلق

داده‌های جدول شماره (۳) قابلیت اعتماد (پایایی) سؤالات مربوط به متغیر اصلی تحقیق (نگرش به ایثار) را از طریق محاسبه‌ی آلفای کرونباخ و با استفاده از برنامه‌ی آماری SPSS نشان می‌دهد. ابتدا، اطلاعات پرسش‌نامه‌های اولیه و ثانویه وارد SPSS شد؛ پس از گرفتن آلفای کرونباخ متغیر اصلی، برخی دیگر از سؤالات حذف یا اصلاح گردید. سپس، پرسش‌نامه دوباره توزیع و اصلاحات نهایی به عمل آمد. شرح این مرحله به شیوه‌ی زیر است:

جدول شماره (۳): قابلیت اعتماد متغیر اصلی تحقیق

متغیر	تعداد سؤال	ضریب اعتبار آلفای کرونباخ اولیه	گویه‌های حذف و یا اصلاح شده	ضریب اعتبار آلفای کرونباخ نهایی
نگرش به ایثار	۹	۰/۶۹	S41, S49	۰/۷۶

با توجه به ماهیت توصیفی بودن پژوهش و این‌که از نوع نظرسنجی است، برای پردازش داده‌ها از آمار توصیفی و تحلیل‌های (تک‌متغیره شامل شاخص‌های مرکزی، پراکندگی همچون واریانس، انحراف معیار، میانگین و انواع نمودارها) استفاده شده است.

جدول شماره (۴): توزیع نمونه‌ی آماری برحسب نگرش پاسخگویان به روحیه‌ی ایثارگری

مقادیر نگرش به ایثار	فراوانی	درصد ناخالص فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
خیلی بد	۱۳	۳/۳	۳/۳
بد	۳۴	۸/۵	۱۱/۸
متوسط	۷۸	۱۹/۵	۳۱/۳
خوب	۱۴۹	۳۷/۳	۶۸/۵
بسیار خوب	۱۲۶	۳۱/۵	۱۰۰
جمع	۴۰۰	۱۰۰	

داده‌های جدول شماره (۴) نشان می‌دهد که اغلب پاسخگویان (۳۷/۳ درصد)، نگرش خوب و پس از آن نگرش بسیار خوبی (۳۱/۵ درصد) نسبت به روحیه‌ی ایثارگری داشته‌اند. می‌توان گفت: که ۶۸/۸ درصد از پاسخگویان نگرش مثبتی به روحیه‌ی ایثارگری دارند.

جدول شماره (۵): توزیع نمونه‌ی آماری برحسب اولویت آن‌ها به ابعاد مختلف ایثارگری

ردیف	ابعاد روحیه ایثارگری	میانگین
۱	بعد عاطفی	۴/۰۳
۲	بعد اعتقادی	۳/۶۴
۳	بعد رفتاری	۳/۵۹

داده‌های جدول شماره (۵) نشان می‌دهد که پاسخگویان از لحاظ عاطفی نگرش مثبت‌تری به روحیه‌ی ایثارگری داشته‌اند. علاوه بر آن، به روحیه‌ی ایثارگری اعتقاد داشته و به انجام رفتارهای ایثارگرانه تمایل نشان داده‌اند. (کمترین نمره‌ی میانگین، ۱ و بیشترین نمره ۵ بود.)

جدول شماره (۶): توزیع نگرش پاسخگویان به روحیه ایثارگری برحسب جنسیت

جمع		مرد		زن		جنس نگرش به ایثار
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳/۳	۱۳	۲/۸	۱۱	۰/۵	۲	بسیار بد
۸/۵	۳۴	۶/۳	۲۵	۲/۳	۹	بد
۱۹/۵	۷۸	۱۱/۵	۴۶	۸/۰	۳۲	در حد متوسط
۳۷/۳	۱۴۹	۱۸/۰	۷۲	۱۹/۳	۷۷	خوب
۳۱/۵	۱۲۶	۱۲/۸	۵۱	۱۸/۸	۷۵	بسیار خوب
۱۰۰	۴۰۰	۵۱/۳	۲۰۵	۴۸/۸	۱۹۵	جمع

جدول شماره (۷) میانگین و انحراف معیار نگرش پاسخگویان به روحیه ایثارگری برحسب جنسیت

جنس	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
زن	۳/۸۵۴	۱۹۵	۰/۷۲۷
مرد	۳/۴۷۱	۲۰۵	۰/۸۷۷
جمع	۳/۶۵۹	۴۰۰	۰/۸۲۹

داده‌های جدول شماره (۶) و جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که اولاً اغلب پاسخگویان وجود روحیه ایثارگری برای جامعه را در حد خوب و بسیار خوب ارزیابی کرده و تعداد کمی وجود آن را برای جامعه بد و بسیار بد ارزیابی نموده‌اند. ثانیاً، میانگین نمره‌ی پاسخگویان در میان دو جنس نشان می‌دهد که نمره‌ی میانگین زنان بیشتر از مردان می‌باشد.

جدول شماره (۸): میانگین و انحراف معیار میزان نگرش پاسخگویان به روحیه ایثارگری در میان گروه‌های سنی

گروه‌های سنی	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
۲۰ سال و پایین تر	۳/۴۳۴	۸۳	۱/۲۰۲
۲۱-۳۰ سال	۳/۹۵۷	۱۶۴	۰/۰۵۳
۳۱-۴۰ سال	۳/۸۸۲	۱۱۰	۰/۹۴۶
۴۱-۵۰ سال	۴/۴۰۶	۳۲	۰/۷۵۶
بالتر از ۵۰ سال	۳/۶۲۵	۸	۰/۹۱۶
جمع	۳/۸۵۶	۳۹۷	۱/۰۶۲

داده‌های جدول شماره (۸) نشان می‌دهد که نگرش گروه‌هایی که میانگین سنی بین ۲۱-۵۰ سال دارند، نسبت به گروه‌های ۲۰ سال و پایین‌تر و بالاتر از ۵۰ سال به روحیه‌ی ایثارگری در حد خوب و بسیارخوب بوده است؛ اما نگرش بد و بسیاربد گروه سنی ۲۰ ساله و پایین‌تر بیشتر از سایر گروه‌ها بوده است. نمره‌ی میانگین گروه‌های سنی مختلف نیز نشان می‌دهد که نمره‌ی میانگین گروه سنی ۴۱-۵۰ ساله بیشتر از سایر گروه‌ها می‌باشد. همچنین، کمترین نمره‌ی میانگین مربوط به گروه سنی ۲۰ ساله و پایین‌تر از آن بوده است.

جدول (۹): میانگین و انحراف معیار میزان نگرش پاسخگویان به روحیه ایثارگری بر حسب میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
بیسواد	۳/۱۶۷	۶	۰/۹۸۳
سیکل و پایین‌تر	۳/۸۶۲	۲۹	۰/۸۳۳
متوسطه و دیپلم	۳/۷۸۲	۱۶۵	۱/۱۳۷
فوق دیپلم و لیسانس	۳/۹۳۳	۶۳	۱/۰۲۳
فوق لیسانس و بالاتر	۳/۳۳۳	۱۵	۰/۸۱۷
بی‌جواب	۳/۰۰۰	۷	۰/۸۱۷
جمع	۳/۸۵۳	۴۰۰	۱/۰۶۰

داده‌های جدول شماره (۹) نشان می‌دهد که افراد با تحصیلات فوق‌دیپلم و کارشناسی نگرشی در حد خوب و بسیارخوب به روحیه‌ی ایثارگری داشته‌اند. نمره‌ی میانگین گروه‌های سنی مختلف نیز نشان می‌دهد که پاسخگویان با تحصیلات کارشناسی‌ارشد و بالاتر نمره‌ی میانگین پایین‌تری داشته‌اند.

جدول شماره (۱۰): میانگین و انحراف معیار میزان نگرش پاسخگویان به روحیه‌ی ایثارگری بر حسب محل سکونت

محل سکونت	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
شهر	۳/۸۷۷	۳۲۴	۱/۰۵۱
روستا	۳/۷۵۰	۷۶	۱/۰۹۷
جمع	۳/۸۵۳	۴۰۰	۱/۰۶۰

داده‌های جدول شماره (۱۰) نشان می‌دهد که اولاً اغلب ساکنان شهر، نگرشی در حد خوب و بسیارخوب به روحیه‌ی ایثارگری داشته‌اند؛ ثانیاً نمره‌ی میانگین ساکنان شهر و روستا نشان می‌دهد که نمره‌ی میانگین ساکنان در شهر بیشتر از نمره‌ی میانگین ساکنان روستا بوده است.

جدول شماره (۱۱): میانگین و انحراف معیار میزان نگرش پاسخگویان به روحیه ایثارگری بر حسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
متأهل	۳/۹۸۹	۱۸۳	۰/۹۹۴
مجرد	۳/۸۳۷	۲۱۷	۱/۱۰۱
جمع	۳/۸۵۳	۴۰۰	۱/۰۶۰

داده‌های جدول شماره (۱۱) نشان می‌دهد که اغلب افراد متأهل نگرشی در حد خوب و بسیارخوب به روحیه ایثارگری داشته و بیشتر افراد مجرد این روحیه را خوب ارزیابی نموده‌اند. نمره‌ی میانگین‌ها نیز نشان می‌دهد که نمره‌ی میانگین افراد متأهل بیشتر از افراد مجرد بوده است.

جدول شماره (۱۲): میانگین و انحراف معیار میزان نگرش پاسخگویان به روحیه ایثارگری بر حسب وضعیت اشتغال

وضعیت اشتغال	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
شاغل	۳/۹۹۴	۱۷۶	۱/۰۰۰
بیکار	۳/۷۵۱	۲۲۱	۱/۰۹۴
جمع	۳/۸۵۹	۳۹۷	۱/۰۶۰

داده‌های جدول شماره (۱۲) نشان می‌دهد که اغلب افراد شاغل نگرش بسیارخوب و اغلب افراد بیکار نگرش خوبی به روحیه ایثارگری داشته‌اند. نمره‌ی میانگین افراد شاغل و بیکار نیز نشان می‌دهد که نمره‌ی میانگین افراد شاغل به روحیه ایثارگری بیشتر از افراد بیکار بوده است.

جدول شماره (۱۳): میانگین و انحراف معیار میزان نگرش پاسخگویان به روحیه ایثارگری بر حسب میزان درآمد

میزان درآمد	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
پایین پایین (۲۵۰ هزار تومان و پایین‌تر)	۴/۱۶۷	۲۴	۰/۷۶۱
پایین‌تر از متوسط (۲۵۰/۱-۵۰۰)	۴/۰۰۰	۷۱	۱/۰۲۸
متوسط (۵۰۰/۱-۷۵۰)	۳/۹۶۱	۵۱	۰/۸۹۴
بالتر از متوسط (یک میلیون-۷۵۰/۱)	۴/۲۰۰	۱۰	۱/۰۳۳
بالای بالا (بالتر از میلیون تومان)	۴/۰۰۰	۶	۱/۰۹۵
جمع	۴/۰۲۵	۱۶۲	۰/۹۴۵

داده‌های جدول شماره (۱۳) نشان می‌دهد افرادی که شاغل بوده و در گروه‌های درآمدی مختلف قرار داشته‌اند، نگرش خوب و بسیارخوبی به روحیه‌ی ایثارگری داشته‌اند. نمره‌ی میانگین گروه‌های درآمدی مختلف نیز نشان می‌دهد که افراد با درآمد بالاتر از متوسط (درآمدی بین ۷۵۰ هزار تا یک میلیون تومان در ماه) دارای میانگین بیشتری از سایر گروه‌های درآمدی می‌باشند.

جدول شماره (۱۴): میانگین و انحراف معیار میزان نگرش پاسخگویان به روحیه‌ی ایثارگری بر حسب عضویت در خانواده‌های شهداء، جانبازان و آزادگان

عضویت در خانواده ...	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد
دارند(بلی)	۴/۲۱۰	۱۰۰	۰/۸۹۱
ندارند(خیر)	۳/۷۳۳	۳۰۰	۱/۰۸۶
جمع	۳/۸۵۳	۴۰۰	۱/۰۶۰

داده‌های جدول شماره (۱۴) نشان می‌دهد اغلب پاسخگویانی که عضو خانواده‌های شهداء، جانبازان و آزادگان دوران دفاع مقدس بوده‌اند، نگرشی در حد بسیارخوب و پاسخگویانی که عضو این خانواده‌ها نبوده‌اند، نگرشی در حد خوب به روحیه ایثارگری داشته‌اند. هم‌چنین، نمره‌ی میانگین عضو خانواده‌های شهداء، جانبازان و آزادگان دوران دفاع مقدس بیشتر از سایر پاسخگویان بوده است.

نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های تحقیق، اغلب پاسخگویان نگرش مثبتی به ایثار و روحیه‌ی ایثارگری داشته‌اند؛ به طوری که ۶۸/۸ درصد از آن‌ها داشتن روحیه‌ی ایثار و ایثارگری را خوب و بسیار خوب دانسته‌اند. این نگرش مثبت سبب می‌شود تا متولیان ترویج این روحیه، زمینه‌ی مناسب در جامعه را برای ترویج آن داشته باشند و با به کارگیری روش‌های مختلف به ترویج آن پردازند. این یافته نشان می‌دهد که افراد و تفکراتی که معتقدند در این زمانه کسی به دنبال ایثار نیست، در اقلیت بوده و فقط ۱۱/۸ درصد از پاسخگویان را تشکیل می‌دهند. داده‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که اغلب پاسخگویان از لحاظ عاطفی، نگرش مثبت‌تری به روحیه‌ی ایثارگری دارند، از لحاظ اعتقاد به روحیه‌ی ایثارگری، در مرتبه‌ی بعدی و در آخر هم خود آنان، به انجام رفتارهای ایثارگرانه تمایل دارند.

- نتایج حاصل از جدول میانگین‌های پاسخگویان بر حسب جنسیت آن‌ها، نشان می‌دهد که نمره‌ی میانگین زنان در جامعه نسبت به نمره میانگین مردان در نگرش به روحیه‌ی ایثارگری بالاتر بوده است. بین نمره‌ی میانگین مردان و زنان در نگرش به روحیه‌ی ایثارگری در بعد عاطفی در می‌یابیم که زنان با میانگین ۴/۲۵ درصد نمره‌ی بالاتری

نسبت به مردان با میانگین ۳/۶۷ درصد دارند و میزان این اختلاف ۰/۵۸ درصد است. البته، این اختلاف تفاوت در بعد رفتاری ۰/۴۶ درصد است؛ به گونه‌ای که میانگین نگرش در زنان ۳/۹۳ درصد و در مردان ۳/۴۷ درصد می‌باشد و در بعد اعتقادی نیز ۰/۳۹ درصد می‌باشد.

- نتایج حاصل از جدول‌های تحقیق نشان می‌دهد پاسخگویانی که در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ ساله قرار گرفته‌اند با میانگین ۴/۴۱ درصد از ۵، دارای بیشترین میانگین نگرش مثبت به روحیه‌ی ایثارگری بوده‌اند. هم‌چنین گروه سنی ۲۰ سال و پایین‌تر، نسبت به روحیه‌ی ایثارگری دارای میانگین پایین‌تری هستند. شاید بتوان گفت اغلب کسانی که شرایط ۸ سال دفاع مقدس را تجربه نموده‌اند، نگرش مثبت‌تری به این روحیه داشته و افراد سنین نوجوانی و آغاز جوانی، در نگرش مثبت به این روحیه نسبت به سایر گروه‌های سنی دارای میانگین پایین‌تری بوده‌اند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که افراد با تحصیلات سیکل و بالاتر تا افراد دارای تحصیلات لیسانس، نسبت به روحیه‌ی ایثار در جامعه از میانگین بالایی برخوردار بوده‌اند. میانگین نگرش مثبت به این ارزش، در دو گروه تحصیلی بی‌سواد و هم‌چنین فوق لیسانس و بالاتر نسبت به سایر گروه‌ها پایین است. با توجه به تعداد کم پاسخگویان بی‌سواد، شاید بتوان میزان پایین بودن این میانگین را در تعداد کم آنان و یا عدم تفهیم درست سؤالات به آنان دانست؛ اما پایین بودن میانگین ارزش ایثار در افراد با تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر معنایی خاص داشته و نشان‌دهنده‌ی نگرش آنان نسبت به این ارزش اجتماعی می‌باشد.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ساکنان شهر و روستا در استان ایلام در مورد نگرش به روحیه‌ی ایثار دارای اختلاف میانگین زیادی نمی‌باشند، به طوری که میانگین این ارزش در ساکنان شهر ۳/۸۸ درصد و در روستا ۳/۷۵ درصد می‌باشد و اختلاف بین آنان زیاد نیست.

وضعیت تأهل نیز از دیگر متغیرهای زمینه‌ای بود که در این پژوهش مورد توجه قرار گرفت. براساس یافته‌های تحقیق تفاوت زیادی در میانگین نمره‌ی نگرش به روحیه‌ی ایثار در افراد متأهل و مجرد دیده نشده است؛ به طوری که میانگین نگرش به ایثار در افراد متأهل ۳/۹۹ درصد و در افراد مجرد ۳/۸۴ درصد بوده است.

در مورد وضعیت اشتغال، و نگرش افراد شاغل و بیکار به روحیه‌ی ایثار، هر چند میانگین نمره‌ی افراد شاغل نسبت به افراد بیکار به روحیه‌ی ایثار بالاتر است؛ اما اختلاف آنان نیز بسیار زیاد نیست. نتایج در این زمینه نشان می‌دهد که میانگین نگرش به روحیه‌ی ایثار در افراد شاغل ۳/۹۹ درصد و در افراد بیکار ۳/۷۵ درصد می‌باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد در میان طبقات درآمدی مختلف، از لحاظ نمره‌ی میانگین نگرش به ایثار، اختلاف زیادی دیده نمی‌شود؛ به طوری که اختلاف نمره‌ی میانگین در بین طبقات مختلف به ۰/۲۰ درصد می‌رسد.

یکی از متغیرهای مورد سنجش در پژوهش حاضر عضویت در خانواده‌های شهداء، جانبازان و آزادگان دوران دفاع مقدس بوده است. نگرش این خانواده‌ها به ایثار و روحیه‌ی ایثارگری با توجه به شرایط و نظام فرهنگی حاکم بر

جامعه‌ی ایرانی از اهمیت خاصی برخوردار است؛ چرا که این خانواده‌ها، از مصادیق واقعی خانواده‌ی ایثارگران به شمار می‌آیند، و با توجه به تغییرات نگرشی و ارزشی جامعه‌ی ایرانی، دستیابی به نگرش آنان در این زمینه بسیار با اهمیت است. براساس یافته‌های تحقیق، پاسخگویانی که در این خانواده‌ها عضویت داشته، نسبت به سایر پاسخگویان از میانگین بالاتری برخوردار بوده‌اند؛ به طوری که میانگین نگرش به ایثار در اعضای خانواده‌های شهداء، جانبازان و آزادگان ۴/۲۱ درصد و در سایر پاسخگویان ۳/۷۳ درصد بوده است.

☆ یکی از سؤالات تحقیق انتظار جامعه‌ی آماری از ایثارگران بوده است. در این زمینه اغلب پاسخگویان کنش ایثارگرانه‌ی جانبازان و آزادگان را در دفاع از آب و خاک این سرزمین، تکریم کرده‌اند؛ به گونه‌ای که جمله‌ی: از زحمات ایثارگران کمال تشکر را داریم در اغلب پرسش‌نامه‌ها به چشم می‌خورد. جملات مشابهی چون ما نباید انتظاری داشته باشیم و باید انتظار آنان را برآورده سازیم، باید ادامه‌دهنده‌ی راه آنان باشیم، همیشه آنان را تکریم کنیم و... در جای جای پرسش‌نامه دیده می‌شد. برخی نیز توصیه به صبر، گذشت، داشتن امید، توکل و... نموده و اگر جامعه نتوانسته به خوبی از دستاوردهای آنان پاسداری نماید، عذرخواهی نموده بودند. برخی نیز انتظار خود را در قالب جملاتی چون حفظ روحیه‌ی ایثارگری، تداوم آن در زمان فعلی، انتقال و آموزش آن به نسل جدید، اشاعه‌ی آن با ذکر خاطرات و... خواستار شده بودند.

بررسی اغلب پرسش‌نامه‌های گروه‌های سنی، جنسی و طبقه‌ای مختلف، نشان از تکریم ایثار، ایثارگران و ستایش کنش آن‌ها داشت. برخی از پاسخگویان نیز توصیه به حفاظت از دستاوردهای ایثار آنان نموده و ایثارگران را به اطاعت از فرامین دین اسلام، مذهب شیعه، پیرو خط امام و رهبری، همگامی با مردم، حفاظت از آب و خاک کشور فراخوانده بودند.

برخی دیگر از پاسخگویان که احساس همدلانه‌ی خود را با ایثارگران عنوان نموده بودند، ضمن سپاس از زحمات آنان، توصیه به جدا نشدن از مردم و پرهیز از ورود به عرصه‌هایی نموده بودند که ممکن است عمل ایثارگرانه‌ی آنان را تحت شعاع قرار دهد. آن‌ها معتقدند: جامعه همچنان نیازمند عمل ایثارگرانه‌ی آنان است، حس نوع دوستی و جامعه خواهی خود را فراموش نکنند و ارتباط صمیمانه‌ی خود را با مردم و به‌ویژه جوانان حفظ نمایند. علاوه بر آن، سفارش کرده بودند که وضعیت جامعه و فضای حاکم بر بخش‌هایی از خرده‌نظام‌های مختلف، آنان را از انجام کنش ایثارگرانه مأیوس نکند و از انجام آن پشیمان نسازد. ☆

این دسته از پاسخگویان اظهار داشته‌اند مشکلات اقتصادی و اجتماعی، روحیه‌ی ایثار را از آنان نگیرد. امروز جامعه‌ی ایرانی بیش از زمان جنگ، محتاج این روحیه است و نباید کار خود را تمام شده تصور کنند که اینک نوبت دیگران است. آنان باید در هر زمان و مکانی حافظ کشور و جامعه‌ی خویش باشند و در وضعیت فعلی نیز پایبندی و اعتقاد خود را نشان دهند. آن‌ها باید اکنون خود را فرد مؤثر و مفیدی در جامعه حفظ کنند، و در انجام

رفتارهایی که خیر عموم و رضای خداوند در آنهاست پیشقدم شوند. در پایان پیشنهاد کرده بودند که این رفتارها و روحیه را به فرزندان خود نیز منتقل کنند، تا فرزندان، عمل ایثارگرانه‌ی آنان را در قالب تنگ مادی نبینند. بررسی پرسش‌نامه‌ها نشان می‌دهد که برخی از پاسخ‌گویان از دیدگاه انتقادی به رفتارهای کنونی خرده‌نظام‌های مختلف جامعه در قبال جانبازان و آزادگان دوران دفاع مقدس یا برخی از کنش‌های انجام گرفته توسط خود آنان گلایه داشته و در عین ستایش عمل ایثارگرانه‌ی آنان در برهه‌ای از تاریخ این سرزمین، به روند فعلی انتقاداتی داشته‌اند. محققان جهت انعکاس احترام به پیشنهادهای این دسته، فارغ از داوری در زمینه‌ی درستی یا نادرستی این پیشنهادهای و انتقادهای، نسبت به انعکاس آن اقدام کرده و امیدوار است در صورت مفید بودن، بتواند مدنظر قرار گیرد.

بخش اصلی این انتقادهای مربوط به امتیازات و مزایای اجتماعی‌ای بود که به عقیده‌ی آنان به ایثارگران و خانواده‌های آنان تعلق گرفته است. برخی از آنان معتقد بودند که ذات عمل ایثارگرانه، قصد و نیت الهی و جامعه‌محوری است، به این معنا که ایثارگران در انجام عمل ایثارگرانه‌ی خود، منافع عموم مردم را در نظر گرفته، همواره حافظ کشور بوده و به قصد قربت انجام داده‌اند؛ حال، نباید مشکلات اقتصادی آنان را همانند بیشتر عامه‌ی مردم، درگیر مسائل مادی گرداند و از عمل ایثارگرانه‌ای که به خاطر رضای خداوند و نفع عموم انجام داده‌اند، به سمت کسب مسائل مادی و امتیازات آن سوق دهد؛ چرا که انتظار پاداش در قاموس عمل ایثارگرانه نمی‌گنجد. آن‌ها که زمانی حاضر به فدای جان خویش برای اعتلای کشور و مردم ایران بوده‌اند، اینک نباید به خاطر انجام همان رفتار ایثارگرانه، حقوق همان افرادی که برایشان از خویش گذشتند، پایمال گردد.

برخی دیگر اعتقاد داشتند از آن‌جا که جامعه‌ی ایرانی جامعه‌ای قانونمند است؛ بنابراین، ایثارگران باید قانون‌گرایی را ارزش تلقی کنند و آن را شاخصی از روحیه‌ی ایثارگری بدانند. از ایثارگران انتظار داشته‌اند که رعایت اصول و قوانین حاکم بر جامعه و حرکت در مسیر قانون و احترام به اصول آن باید مدنظر ایثارگران باشد، آنان باید حرکت جامعه به سمت قانون‌مداری را تشویق کنند و قانون‌شکنی را از سوی هر فرد، گروه و دسته‌ای برنتابند؛ زیرا حرکت الگوهای جامعه به سمت قانون و پیروی از آن، می‌تواند به حفظ نظم در جامعه، انسجام و همبستگی بیشتر اعضای آن کمک نماید.

از جمله پیشنهادهای دیگر این دسته، این است که گاهی اوقات دیده می‌شود، مسئولی قصد دارد آگاهانه یا ناآگاهانه خود را حامی ایثارگران در جامعه معرفی نماید و با وضع بخش‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و صدور فرامینی، حقوق بخشی از افراد جامعه را به نفع ایثارگران ضایع کند، تا کارکرد پنهان آن ایجاد بدبینی از ایثارگران باشد. در این‌گونه موارد، ایثارگران باید خود پیشقدم شوند و خواستار لغو چنین دستوراتی، در راستای ترویج روحیه‌ی ایثارگری در جامعه گردند، آنان که خود حامی مردم بوده و در جهت امنیت و آسایش، حاضر به فدای جان خویش

بوده‌اند، حال، نباید به دام دستورات مدیری بیافتند که با استفاده‌ی ابزاری از مسأله‌ی ایثار، بخشی از جامعه را نسبت به آنان بدبین سازد. انتظار آنان از ایثارگران این بوده که خود آنان پیش‌قراول مقابله با تبعیض در جامعه باشند و از هیچ رفتار یا دستوری که باعث ضایع شدن حقوق بخشی از مردم می‌گردد، طرفداری ننمایند تا هیچ فرد، گروه و سازمانی فرصت استفاده‌ی ابزاری و لوث کردن ارزش ایثار در جامعه نیابد. انتظار دیگری که توسط این گروه مطرح شده مسأله‌ی جدا شدن ایثارگران از مردم عادی است. برخی از این دسته معتقد بودند دست‌هایی در کار است تا ایثارگران را تافته‌ی جدا بافته از مردم به حساب آورند و را از مردم عادی دور سازند؛ معتقد بودند فرد ایثارگر از میان همین مردم برخاسته و برای حفاظت از مردم، از جان خود گذشته است. بنابراین، نباید ارتباط مداوم با مردم قطع گردد. زندگی کردن مانند همین مردم و شنیدن نظرات و انتقاد و واکنش معقولانه، منطقی و همدلانه به آنها، می‌تواند به ارتباط بیشتر آنان بینجامد و زمینه‌ی ترویج بیشتر روحیه‌ی ایثارگری را در جامعه فراهم آورد. برخی از پاسخگویان (که اغلب آنان از میان نسل نو برخاسته‌اند)؛ معتقد بودند اگر ایثارگران در پی اشاعه‌ی روحیه‌ی ایثارگری هستند باید اعمال ایثارگرانه‌ی خود را واقع‌بینانه و به دور از اغراق توضیح دهند، ارایه‌ی الگوهای از خود، به عنوان افرادی غیرزمینی و به دور از دسترس، یا ذکر خاطراتی که در باور آنان نمی‌گنجد، در آنها، نسبت به ایثار و ایثارگری ذهنیتی منفی به وجود می‌آورد. آنان باید در گفتار و رفتار خود همانند دوران جنگ صداقت‌پیشه کنند و از انجام رفتارهایی که تعبیر به ریا می‌شود، پرهیز نمایند.

برخی از پاسخگویان انتظار داشته‌اند با توجه به این‌که ایثارگران در زمانی بدون وابستگی به حزب، گروه و دسته‌ای خاص، به انجام اعمال ایثارگرانه پرداخته‌اند؛ ارزش ایثار را فراتر از حزب و گروه بدانند و پاسداری نمایند تا این ارزش به حزب، دسته، گروه یا طبقه‌ی خاصی از جامعه اختصاص نیابد.

قدرت درک گذشت زمان و تغییر ارزش‌های جامعه نیز از دیگر انتظار این دسته بود. آنان انتظار دارند با توجه به تغییرات فرهنگی و اجتماعی که در جامعه بر اثر تأثیرات عوامل مختلف پدید آمده، ایثارگران افکار خود را با این تغییرات هماهنگ سازند، تا به گونه‌ای به جامعه القا نگردد که مظهر مخالفت با نوآوری و تغییر در جامعه هستند. برخی از جوانان این دسته، انتظار داشتند که ایثارگران خود را مخالف با شور و نشاط دوران جوانی در زمان حاضر معرفی نمایند.

پیشنهادها

در زمینه‌ی راه‌کارهای تقویت روحیه‌ی ایثارگری در جامعه، پیشنهادهای متعددی از سوی جامعه‌ی آماری این تحقیق عنوان گردید و محققان در فرایند تحقیق و مصاحبه، با نمونه‌ی آماری و یافته‌های حاصل از تحقیق به آنها دست یافتند که در دو بخش ارایه می‌شوند:

الف) پیشنهادهای جامعه‌ی آماری

به سبب متنوع بودن و نرخ فراوانی پیشنهادهای ارائه شده از سوی جامعه‌ی آماری پژوهش، سعی شده پیشنهادهای براساس میزان اهمیت و تأثیرگذاری آنان در جامعه ارائه شود:

✦ اعتقاد و التزام عملی مسئولان جامعه به پیگیری آرمان ایثار و پرهیز آنان از انجام رفتارهای متضاد با ارزش ایثار و شاخص‌های آن؛

✦ نگاه کلان‌نگرانه به مقوله‌ی ایثار، و ملی کردن این ارزش و شاخص‌های آن و پرهیز از تنزل ارزش ایثار به یک ارزش گروهی یا طبقه‌ای خاص از جامعه؛

✦ اصلاح نظام آموزشی و تربیتی کشور و بازنگری در اهداف آموزش و محتوای یادگیری در راستای ترویج صحیح و روزآمد مقوله‌ی ایثار و پرهیز از عوام‌زدگی و شعارگرایی در این مسیر؛

✦ گسترش آگاهی‌های اجتماعی در بین اقشار مختلف جامعه در راستای شناساندن ارزش ایثار و جلوه‌های ایثارگری؛

✦ معرفی و شناساندن اسوه‌های ایثار به نسل نوجوان، جوان با برگزاری دوره‌های آموزشی، فرهنگی، ورزشی و... هم‌چنین، آشنایی آنان با مصادیق عینی و عملی ایثار در زندگی ائمه(ع)، مشاهیر و بزرگان تاریخ و مواجه نمودن آنها با افراد مؤثر در دفاع مقدس به عنوان نمادهای فرهنگ ایثار و بازدید از اماکن محل ایثارگری؛

✦ معرفی نقش دین و مذهب در ایجاد تقویت روحیه‌ی ایثارگری، به‌ویژه تأکید بر فرهنگ عاشورا؛

✦ استفاده از ظرفیت هنر و هنرمندان در ترویج روحیه‌ی ایثار با برگزاری مسابقات هنری، استفاده از هنرهای تجسمی و نمایشی و...؛

✦ پاسخ به سؤالات نسل نو در زمینه‌های ایثار و ایثارگران با ادبیات و زبان روز؛

✦ غنی‌سازی کتاب‌خانه‌ها و مراکز فرهنگی از کتاب و سایر اقلام فرهنگی برای نهادینه کردن روحیه‌ی ایثارگری در جامعه؛

✦ نکوداشت ایثار و ایثارگری در میان طبقات مختلف جامعه، نهادها و سازمان‌های مختلف؛

✦ انجام تحقیقات و پژوهش‌های مختلف در زمینه‌ی ایثار و شاخص‌های آن و حمایت از آثار علمی، هنری و پایان‌نامه‌های دانشجویی؛

✦ تأسیس انجمن‌ها، تشکلهای خودجوش در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی توسط اقشار مختلف جامعه و آشنا نمودن جامعه با سازمان‌های دواطلبانه؛

✦ نام‌گذاری اماکن عمومی به عنوان ایثارگران و کنش‌های ایثارگرانه و نصب تندیس‌های مختلف از ایثارگران در میدان‌ها و مناطق مختلف استان؛

✦ بهره‌گیری فن‌آوری‌های نوین و مناسب برای ترویج روحیه‌ی ایثارگری؛

☆ تأمین اعتبارات لازم برای ترویج روحیه‌ی ایثارگری؛

☆ جلوگیری از ابزاری شدن ایثار و شاخص‌های آن توسط افراد، احزاب، گروه‌ها و محدود نکردن آن به نهاد، گروه و طبقه‌ای خاص؛

☆ استفاده از مشاوران و روان‌شناسان اجتماعی، جامعه‌شناسان و ... در راستای بهبود ذهنیت مردم نسبت به مقوله‌ی ایثار و ایثارگران؛

ب) پیشنهادهای محققان

☆ ارزش واقعی مفهوم ایثار برای طبقات گوناگون جامعه و خانواده‌ی ایثارگران تشریح گردد و شیوه‌های احترام به مقوله‌ی ایثار و ایثارگران در جوامع مختلف عنوان گردد. علاوه بر آن، شیوه‌های رفتار ائمه‌ی معصومین (ع) و الگوهای ایثار و رفتار خانواده‌های در جامعه‌ی ایرانی و حتی در جوامع مختلف توضیح داده شود تا مردم عادی جامعه دیدگاه معقولانه‌تری به ایثار و ایثارگران پیدا کنند و در مورد اعطای برخی مزایای اجتماعی به این خانواده‌ها ذهنیت منفی اصلاح گردد و خانواده‌های محترم ایثارگران نیز، به اهمیت واقعی رفتار ایثارگرانه‌ی اعضای خود واقف شوند و آن را در قالب تنگ مادی نبینند تا در این زمینه توازنی پدید آید.

☆ نهادهای نخستین (خانواده، نظام آموزشی، وسایل ارتباط جمعی و...) و ثانویه (سازمان‌های مسئول) با رفع کاستی‌ها نقش خود را در تقویت روحیه‌ی ایثارگری و نهادینه نمودن ارزش‌های ایثار و ایثارگری و... ایفا نمایند.

☆ سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با ترویج روحیه‌ی ایثارگری با رفع نقاط ضعف خود در زمینه‌های مدیریت، برنامه‌ریزی، کنترل، نظارت، آموزش، تبلیغ و غیره و برطرف نمودن موازی‌کاری‌های متعدد، عدم اراییه‌ی گزارش‌های کلیشه‌ای و در پیش نگرفتن عوام‌زدگی در امر ترویج روحیه‌ی ایثارگری و تقویت اعتبارات مالی به ترویج این روحیه همت گمارند.

☆ رفع دغدغه‌های مادی ایثارگران و مشکلات اقتصادی مردم به بهبود وضعیت روحیه‌ی ایثارگری در جامعه کمک می‌نماید.

☆ مقابله‌ی علمی و هوشمندانه با هجمه‌های دشمنان این مرز و بوم می‌تواند تقویت روحیه‌ی ایثارگری را در پی داشته باشد.

☆ انجام کار فرهنگی و اصلاح ذهنیت‌ها با نشان دادن رفتارهای ایثارگرانه‌ی ایثارگران و خانواده‌های آنان و تشریح واقعی مزایای اعطا شده و نشان دادن شیوه‌ی زندگی بسیاری از خانواده‌هایی که تاکنون از این مزایا استفاده ننموده‌اند.

☆ پوزمینه‌های ارتباط بین ایثارگران و نسل نو برقرار شود تا با ایجاد همدلی دوطرفه بسیاری از ذهنیت‌های منفی اصلاح گردد.

پروفسور مسئولان امر راه‌های ایجاد انگیزه در میان نخبگان مختلف جامعه را جستجو کنند تا روحیه‌ی ایثارگری در جامعه بیشتر تقویت گردد.

پی‌نوشت

[۱] این مقاله برگرفته از پژوهشی است که در سال ۱۳۹۰ برای سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران استان ایلام انجام شد. نظارت کار بر عهده‌ی آقای بهروز سپیدنامه بود که از ایشان تشکر می‌شود.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

- آقابخشی، علی و مینو افشاری‌راد، (۱۳۷۵)، فرهنگ علوم سیاسی، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، تهران.
- جنت‌بوداغی، اسدالله و اشرف سرسخت‌جنتی، (۱۳۸۹)، درآمدی بر آسیب شناسی فرهنگ ایثار و شهادت، برگرفته از سایت <http://www.navideshahed.com> در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۲۸.
- حیدری، محبوبه، (۱۳۸۲)، بررسی و شناسایی موانع رشد و توسعه ارزش‌های منبعث از فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه و ارائه راه‌های مقابله اصولی با آن، برگرفته از سایت <http://www.navideshahed.com> در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۲۸.
- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷)، لغت نامه، جلد ۳، دانشگاه تهران، تهران.
- رضایی، امیر، (۱۳۷۸)، معبدی در کویر، نشر قصیده، تهران.
- فولادچنگ، محبوبه، (۱۳۸۷) بررسی تاثیر انگیزه‌های اعمال عبادی و عبادت بر روحیه ایثارگری نوجوانان شاهد و غیرشاهد شهر شیراز، برگرفته از سایت <http://www.navideshahed.com> در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۲۸.
- مرادی، ایرج، (۱۳۸۹)، فرهنگ ایثار و شهادت و دفاع مقدس، برگرفته از سایت <http://www.farhangeisar.com> در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۲۸.
- مرکز فرهنگ و معارف قرآن، (۱۳۸۲)، دایره‌المعارف قرآن کریم، بوستان کتاب، قم.
- محمدی، اسعد، (۱۳۸۶)، بررسی نگرش خانواده‌های شهدا و ایثارگر نسبت به ارزش‌های ایثارگری در استان کردستان، برگرفته از سایت <http://www.navideshahed.com> در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۲۸.
- مطهری، مرتضی، (۱۳۸۵)، مجموعه آثار؛ انسان کامل، انتشارات صدرا، تهران.
- معلوف، لوئیس، (۱۳۷۳)، فرهنگ بزرگ جامع نوین (سیاح)؛ ترجمه‌ی المنجد؛ جلد یک، با اضافات عربی به فارسی، ترجمه‌ی احمد سیاح، با مقدمه‌ی حسن زاده آملی، محمدتقی جعفری، انتشارات اسلام، تهران.
- نراقی، محمد مهدی، (۱۳۸۴)، علم اخلاق اسلامی؛ ترجمه‌ی کتاب جامع‌السعادت، ترجمه سیدجلال‌الدین مجتبوی، تهران: انتشار حکمت.

معین، محمد، (۱۳۷۱)، فرهنگ فارسی؛ جلد اول، امیرکبیر، چاپ هشتم، تهران.

ب) منابع انگلیسی

- Oxford(2005).Advanced learners Dictionary,A.shornby
- www.isa-sociology.org

A general enquiry into keeping and strengthening the self-devotion spirit and expectations from the self-devotees

Case study: Ilam

omidali bapiri

Khalil Kamarbeigi

Abstract

The current study taking this concept into consideration tries to investigate Ilami's viewpoint about keeping up and strengthening the spirit of self-devotion and answers this question that what Ilami people expect from the self-devotees and their families? After probing the concept of self-devotion, its functions, how Islam regards it, and its sociological parameters, the study deals with assessing the Ilami people's viewpoint about self-devotion spirit and what they expect from the self-devotees. The researcher collected the required data by the means of survey and questionnaire. A total of 400 questionnaires were analyzed and the findings reveal that majority of respondents (68%) thought of self-devotion spirit as good and very good while 11.8 percent showed negative viewpoint toward the concept. 82.23 percent of the respondents emphasized the role of the family in extending the self-devotion spirit by selecting the much and very much options of the responses. After family, the respondents laid stress on the role of educational system, mass media, and organizations and those responsible institutions in extending the self-devotion spirit, respectively. While admiring the performance of the self-devotees during the Holy Defense, the respondents expect the self-devotees to keep the spirit and to keep the contact with people and their viewpoints. The respondents, furthermore; expect that the socioeconomic problems of the self-devotees and their families do not prevent them from keeping the self-devotion value. The respondents realized the society's scanty knowledge of self-devotion concept and its criteria as well as self-devotion spirit, and the weak performance of primary and secondary institutions as the main obstacles for extending the self-devotion spirit in the society.

Keywords: value, self-devotion, self-devotion spirit, Holy Defense, expectations